

Банки сучасного та майбутнього Banks of the present and the future

DOI: [10.26565/2786-4995-2022-3-01](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2022-3-01)

УДК 336.7

Анна Чхеайло

*доцент кафедри менеджменту, бізнесу та професійних комунікацій,
кандидат філософських наук, доцент
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, 61022, Україна,
e-mail: anna.chkheailo@karazin.ua;
ORCID ID 0000-0002-4806-3065*

Діана Кухар

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, 61022, Україна,
e-mail: kukhardi100700@gmail.com*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи фінансової стійкості та стабільності банківської установи, розглянуто основні трактування підходів до визначення поняття «фінансова стабільність». Досліджено взаємозв'язок понять «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість», та в результаті визначено, що забезпечення фінансової стійкості банків є основою стабільної банківської системи, запорукою успіху економічних перетворень і макроекономічного розвитку.

Досліджені показники фінансової стійкості та фінансової стабільності банку, на прикладі АТ КБ «Приватбанк», як одного з провідних банків України. Зокрема, його фінансову звітність та розраховано коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля; коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів; коефіцієнт мультиплікатора капіталу.

У роботі проведено розрахунки показників стійкості та стабільності банку. Для узагальнюючої комплексної оцінки діяльності банку було розраховано інтегральний показник фінансової стійкості банку, використовуючи дані фінансової звітності за 2020-2022 рр. В результаті дослідження було визначено методика з питань оцінки фінансової стійкості та стабільності банку, яка враховує різнобічні аспекти діяльності банку шляхом підбору параметричних коефіцієнтів

В статті досліджено стабільність АТ КБ «Приватбанк» в сучасних умовах ризиків та втрат під час воєнного стану в Україні. З метою дослідження впливу поточних умов воєнного стану на стабільність банку було проведено розрахунок коефіцієнтів фінансової стабільності за період січня-вересня 2022 року. Розрахунок фінансової стабільності було проведено на основі аналізу генерального коефіцієнту стабільності, коефіцієнту миттєвої ліквідності, крос-коефіцієнту, генерального коефіцієнту ліквідності, коефіцієнту захищеності капіталу, коефіцієнту фондової капіталізації прибутку.

В дослідженні було проведено аналіз стабільності банку в умовах воєнного стану. В цілому показник фінансової стабільності банку недостатній для стабільного функціонування, банку рекомендовано звернути увагу на показники, що мають вплив на фінансову стабільність банку для підвищення стабільності, такі як: власний капітал, робочі та ліквідні активи, зобов'язання, як короткострокові, так і довгострокові, статутний та захищений капітал.

Ключові слова: банк, фінансова стабільність, фінансова стійкість, інтегральний показник, метод Кромонава, фінансовий стан.

Формул: 2, табл.: 5, бібл.: 12

Вступ. Основними умовами перебудови та розвитку банківської системи України залишаються її ефективність та функціональна спрямованість на потреби економічного розвитку країни, функціонування певних суб'єктів господарювання, виконання зобов'язань перед клієнтами банків та надання всіх необхідних послуг населення. З кожним новим економічним циклом стає все більше питань щодо забезпечення стабільності, стійкості та надійності банківської системи та кожної банківської установи зокрема. Це потребує розробки відповідних теоретико-методологічних засад та концептуальних положень забезпечення фінансової стійкості та стабільності банків, що дозволить розробити методологічний та аналітичний інструментарій, що враховує сучасні ризики в період дії воєнного стану.

Банки зустріли війну з високим рівнем капіталу та рекордними прибутками. Проте поточна криза може виявитися значно глибшою за попередні. Викликана російською агресією економічна та фінансова криза спричинить колосальні втрати активів, капітал банків знизиться, деякі банки не будуть спроможні відновити його самостійно. Тому особливо актуальним є дослідження фінансової стійкості та стабільності банківської установи в сучасних умовах.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Аналіз наукових праць з досліджуваного питання показує, що, незважаючи на значні та глибокі науково-практичні дослідження щодо цього питання, дослідження проблеми визначення та оцінки рівня стійкості та стабільності банківських установ є недостатніми.

Науковим базисом, закладеним в основу формування теорії фінансової стабільності, є праці І. Фішера «Теорія боргової дефляції» 1933 року та Дж. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей» 1936 року. У них уперше згадується про неминучість періодів нестабільності в економіці, що виникає унаслідок надлишкової позичкової активності суб'єктів господарювання та ендогенного характеру кредитної експансії.

Необхідно зазначити, що питання аналізу фінансової стабільності банків були предметом серйозних наукових досліджень і розглядалися в роботах багатьох учених-економістів: Барановський О. І., Саврадим В. М., Шпіка П., Белінська Я. В., Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В., Хуторна М. Е., Коваленко В. В., Ніколаєнко Ю. В., Головка О. Г., Рисін В. В., Біда А. П. та ін. Проте, питання пов'язані саме з фінансовою стабільністю банку в умовах воєнного стану є недостатньо розглянуті та досліджені

Метою дослідження є розкриття діючих теоретичних положень щодо понять фінансової стійкості та стабільності банку, методів їх визначення і оцінки та практичне застосування розглянутих методів; оцінка фінансової стійкості та стабільності банку в умовах воєнного стану.

Результати дослідження. Різні науковці по-своєму трактують поняття фінансової стабільності, виокремлюючи різні особливості поняття. Основні трактування розглянуті у таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування основних підходів до визначення поняття «фінансова стабільність»

Автор	Визначення
О. Барановський [1]	Здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу.
В. Саврадим [2]	Стан динамічного розвитку фінансової системи, за якого протягом тривалого періоду зберігається її міцність і проявляється здатність еволюціонувати без збоїв за допомогою абсорбції різних шоків.
П. Шпіка [3]	Процес, який включає достовірну оцінку фінансових ризиків та ефективну систему управління ними з використанням новаторського підходу.
Я. Белінська [4]	Властивість фінансової системи з мінімальними витратами змінювати основні характеристики розвитку відповідно до трансформацій економічної системи та зовнішніх впливів.

О. Дзюблюк, Р. Михайлюк [5]	Спроможність банку з плином часу і з певною швидкістю забезпечити зменшення даних втрат, а також динамічний, поступальний рух банку в межах визначеної стратегії в умовах конкурентного ринку.
М. Хуторна [6]	Це не лише недопущення можливості банкрутства банку, а насамперед, забезпечення належного покриття фактичних і потенційних негативних наслідків внутрішніх дисбалансів та запобігання їх перекладання на реальну економіку.

Джерело: узагальнено автором

Деякі науковці ототожнюють поняття фінансової стійкості та стабільності. Крім того, набув поширення підхід, за якого фінансова стабільність банку розглядається як складова фінансової стійкості. Однак ці поняття, хоч і взаємопов'язані та взаємообумовлені, мають певні змістовні відмінності.

Забезпечення фінансової стійкості банків виступає за основу стабільності банківської системи та запорукою успіху економічної трансформації та макроекономічного розвитку. Аналізуючи фінансову стабільність будь-яких банківських установ, слід зазначити, що їх стійкість залежить від великої кількості факторів, які визначають вірогідність настання негативних факторів та можливість їх нормального функціонування.

Проаналізуємо рівень фінансової стабільності банку в умовах воєнного стану на прикладі одного з провідних банків України, АТ КБ «Приватбанк», використовуючи основні показники та індикатори фінансової стійкості. З метою аналізу фінансової стійкості банку нами було розраховано та проаналізовано низку показників, серед яких: коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля; коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів; коефіцієнт мультиплікатора капіталу. Результат проведених розрахунків, а також темп зміни кожного показника та його нормативне значення надано у таблиці 2.

Таблиця 2

Розрахунок основних коефіцієнтів фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк»

Назва показників	Умовні позначення	Станом на			Темп зміни, %
		2020	2021	2022	
Вихідні дані, млн. грн.					
Власний капітал	К	54529	52825	66615	122,16
Засновницький (акціонерний) капітал	К _{акц}	206060	206060	206060	100,00
Залучені кошти	З _к	240443	312452	325061	135,19
Активи загальні	А _з	309723	382525	401296	129,57
Коефіцієнти фінансової стійкості					Оптимальне значення
Коефіцієнт надійності	К _н	0,23	0,17	0,20	Не менше 5%
Коефіцієнт фінансового важеля	К _{фв}	4,41	5,91	4,88	У межах 1 : 20
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	К _{ук}	0,18	0,14	0,17	Не менше 10%
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	К _{мк}	1,50	1,86	1,95	12,0–15,0

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Згідно наведених вище розрахунків можемо зробити наступні висновки:

– коефіцієнт надійності (визначається співвідношенням капіталу банківської установи та залучених ним коштів при мінімальному допустимому значенні не менше 5%) має неоднозначну динаміку, за аналізований період станом на 01.01.2020 р. він становив 23%, а станом на 01.01.2022 р. зменшився до 20%, при цьому 01.01.2021 р. він склав 17%. Відповідно, надійність банку за результатами 2020 р. скоротилася, що пов'язано з обмеженнями через пандемію, а за підсумком 2021 р. надійність зросла. Проте, не дивлячись

на зменшення розрахункового значення коефіцієнта надійності, банк володіє високою забезпеченістю власним капіталом та рівнем надійності, адже їх значення вищі за нормативні. Проте сама тенденція до зниження вимагає уваги з боку менеджменту банку у подальшому;

– коефіцієнт фінансового важеля при максимально допустимому співвідношенні 1 : 20 становив на 01.01.2020 р. 4 : 41, а на 01.01.2022 р. – 4 : 88. Динаміка коефіцієнту в середньому прямує до зростання, що свідчить про підвищення активності банку в напрямку залучення вільних ресурсів на грошовому ринку, маючи при цьому високе забезпечення власними;

– коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів має таку ж динаміку, як і коефіцієнт надійності, що пов'язано з тими ж причинно-наслідковими зв'язками. Він дещо знизився за аналізований період з 18% до 14%, а потім зріс до 17%. Не дивлячись на не стабільну динаміку, сам показник банку знаходиться вище за оптимального значення (не менше 10%) і підтверджує його достатність власними коштами;

– коефіцієнт мультиплікатора капіталу (розраховується для аналізу ступеню покриття активів акціонерним капіталом банку) при оптимальному співвідношенні 12-15 разів він на початок аналізованого періоду 2020 р. становив 1,5, а на початок 2022 р. – підвищився до 1,9. Отже, як бачимо за даними розрахунків, темпи зростання акціонерного капіталу перевищують темпи зростання активів банківської установи.

За вказаними вище даними банк працює достатньо стабільно і виконує свої обов'язки перед клієнтами. Проте, після введення воєнного стану в країні коефіцієнти фінансової стійкості вже мають іншу динаміку. Фінансова стійкість банківських установ постраждала, як і більшість фінансово-економічних показників країни. Банківський сектор за результатами роботи першого півріччя 2022 року отримав збитки, попит на банківські послуги знизився, крім того більшість клієнтів не в змозі сплачувати за своїми зобов'язаннями, що призвело до збільшення резервування. Все це та багато інших факторів стали причиною зниження стійкості і АТ КБ «Приватбанк».

При цьому, завдяки підготовці банківського сектору зі сторони Нацбанку через реформування, у третьому кварталі 2022 року банки призвичаїлись до поточних умов роботи і почали показувати позитивні фінансові результати. Завдяки підвищенню ефективності діяльності багато банків вже могли дозволити собі повернути бонусні програми для своїх клієнтів, запропонувати нові продукти та послуги та навіть відновити кредитування. Так само зросла лояльність клієнтів, а особливо вкладників до Приватбанку, населення нашої країни наразі ще більш впевнене в роботі банку та його надійності. Як результат, стійкість та стабільність банку відновлює свою тенденцію до зростання та укріплення.

Для узагальненої комплексної оцінки фінансової стійкості банківської установи найбільш поширеним для розрахунків є використання методу середнього геометричного та методу динамічних середніх значень [8].

Тому необхідним вважаємо розрахувати інтегральний показник фінансової стійкості для АТ КБ «Приватбанк» для подальшого аналізу його діяльності. Він заснований на визначенні коефіцієнтів за окремими показниками, коли одиницею вважається найвище значення певного індикатора.

Для розрахунку показника фінансової стійкості банку використовуємо формулу (1):

$$I_{fs} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{K_i}{x_i}}, \quad (1)$$

де I_{fs} – інтегральний показник фінансової стійкості банку;

K_i – значення i -го коефіцієнта для розрахунку;

x_i – динамічне середнє значення i -го коефіцієнта для розрахунку;

n – кількість коефіцієнтів для розрахунку.

Наведені нижче показники вважаються найбільш ефективними та показовими, тому найчастіше використовуються для з'ясування основних складових фінансової стійкості.

Для розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості використовуємо аналітичні дані показників фінансової звітності банку, розміщених на офіційному сайті банку [7].

Розрахункові дані інтегрального показника фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за період 2020-2022 рр. подано у таблиці 3.

За результатами розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» ми бачимо, що показник щороку зменшується.

Найвищий показник зафіксовано на початок 2020 року, який склав 1,103. За підсумками роботи 2020 року на початок 2021 року показник спав до 0,927, що пов'язано з негативними тенденціями пандемії, утриманням економічної діяльності клієнтів та обмеженнями з боку Нацбанку. За підсумками роботи 2021 року, коли поступово відновлювалася активна діяльність банків, показник стабільності Приватбанку спав до 0,911. Як наслідок військової агресії РФ проти України, фінансова стійкість банку продовжує спадати, що є загальною тенденцією для банківського сектору. Темпи та показники стійкості банку почали відновлюватися та зростати, починаючи з липня 2022 року. При подальшій ефективній діяльності та довірі до банку з боку клієнтів банк зможе забезпечити максимальну стійкість та стабільність своїх показників.

Таблиця 3

*Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості
АТ КБ «Приватбанк» за 2020–2022 рр.*

	2020	2021	2022	Середнє значення показника
Адекватність регулятивного капіталу	0,142	0,281	0,183	0,202
Відношення регулятивного капіталу до сукупних активів	0,062	0,092	0,102	0,085
Питома вага строкових депозитів у зобов'язаннях	0,454	0,355	0,301	0,370
Коефіцієнт залежності ресурсної бази від залучених міжбанківських кредитів	0,105	0,076	0,078	0,087
Прибутковість активів	0,112	0,064	0,087	0,088
Прибутковість капіталу	0,634	0,460	0,526	0,540
Рентабельність витрат	1,513	0,560	0,817	0,963
Коефіцієнт ризику кредитного портфеля	0,732	0,689	0,648	0,690
Коефіцієнт валютної позиції	2,332	0,927	0,865	1,375
Миттєва ліквідність	0,351	0,255	0,235	0,281
Мультиплікатор капіталу	5,680	7,241	6,024	6,315
Коефіцієнт фінансового важеля	4,680	6,241	5,024	5,315
Питома вага кредитного портфеля в загальних активах	0,192	0,144	0,170	0,169
Питома вага високоліквідних активів у загальних активах	0,148	0,130	0,132	0,137
Коефіцієнт захищеності капіталу	0,169	0,182	0,121	0,157
Коефіцієнт надійності	0,227	0,169	0,205	0,200
ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	1,103	0,927	0,911	0,980

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Пропонуємо дослідити показник стабільності банку протягом 2022 року, що необхідно у поточних умовах роботи банківської системи та наявних складнощів у зв'язку з воєнним станом.

Найвідомішою серед банківських аналітиків є методика рейтингової оцінки, розроблена під керівництвом Кромонава В.С., що ґрунтується на застосуванні індексного методу і найповніше відображає фінансово-економічні аспекти діяльності банків [9].

Для визначення показника стабільності використовуються аналітичні дані власного капіталу, робочих та ліквідних активів, зобов'язань, захищеного та статутного капіталу (таблиця 4).

Визначення підсумкового балу стабільності банку здійснюється за формулою 2 [10]:

$$N = 45 * \frac{K_1}{1} + 20 * \frac{K_2}{2} + 10 * \frac{K_3}{3} + 15 * \frac{K_4}{1} + 5 * \frac{K_5}{1} + 5 * \frac{K_6}{3}, \quad (2)$$

Таблиця 4

Формули розрахунків коефіцієнтів та їх характеристика

Показник		Алгоритм розрахунку		Критична межа	Вагомість
Генеральний коефіцієнт стабільності		K1=K/AP		1	45
Коефіцієнт миттєвої ліквідності		K2=ЛА/ОВ		1	20
Крос-коефіцієнт		K3=CO/AP		3	10
Генеральний коефіцієнт ліквідності		K4=(ЛА+3К)/CO		1	15
Коефіцієнт захищеності капіталу		K5=3К/К		1	5
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку		K6=К/СК		3	5
К	– власний капітал	СО	– сумарні зобов'язання		
AP	– робочі активи	ЗК	– захищений капітал у вигляді будівель, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів		
ЛА	– ліквідні активи				
ОВ	– зобов'язання до запитання	СК	– статутний капітал		

Джерело: побудовано за даними [9]

Результати розрахунків параметричних коефіцієнтів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2022 р. наведено в табл. 5.

Таблиця 5

*Параметричні коефіцієнти для розрахунку фінансової стабільності
АТ КБ «ПриватБанк» за 2022 р.*

	01	02	03	04	05	06	07	08	09	Ваговий коефіцієнт
K1	0,261	0,261	0,261	0,151	0,136	0,152	0,255	0,261	0,268	45
K2	0,128	0,140	0,200	0,130	0,109	0,114	0,101	0,080	0,099	20
K3	1,335	1,248	1,211	1,331	1,339	1,359	1,438	1,462	1,455	10
K4	0,104	0,110	0,144	0,109	0,096	0,099	0,090	0,073	0,087	15
K5	0,111	0,110	0,107	0,176	0,185	0,161	0,095	0,086	0,081	5
K6	0,323	0,326	0,339	0,200	0,185	0,208	0,347	0,370	0,386	5
N	20,13	20,06	21,02	15,38	14,36	15,13	19,69	19,54	20,24	

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Якщо отримане значення вище 40–50 балів, то банк вважають достатньо стабільним, якщо нижче 25–39 балів, то стабільність банку є сумнівною. За результатами розрахунків, коефіцієнт стабільності Приватбанку коливався від 14,36 до 21,02. На кінець розглянутого періоду коефіцієнт почав зростати і досяг у вересні 19,54, проте його величина все одно не достатня для того, щоб говорити про стабільну роботу банку. На початок року банк працював більш стабільніше, починаючи з квітня до липня показник стабільності спадав. В цілому показник стабільності банку бажає кращого, що означає, що банку потрібно звернути увагу на показники, що мають вплив на фінансову стабільність банку для підвищення

Anna Chkheilo

Associate Professor of the Department of Management, Business and Professional Communications, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor Educational and Scientific Institute «Karazin Banking Institute» V. N. Karazin Kharkiv National University,
Maidan Svobodi 4, 61022, Ukraine,
e-mail: anna.chkheilo@karazin.ua; ORCID ID 0000-0002-4806-3065;

Diana Kukhar

Student of another (master's) degree of higher education Educational and Scientific Institute «Karazin Banking Institute» V. N. Karazin Kharkiv National University,
Maidan Svobodi 4, 61022, Ukraine,
e-mail: kukhardi100700@gmail.com

**FINANCIAL STABILITY AND RESISTANCE OF BANK IN
THE CURRENT CONDITIONS OF MARTIAL LAW**

Abstract. The article examines the theoretical foundations of financial stability and stability of a banking institution, examines the main interpretations of approaches to defining the concept of "financial stability". The relationship between the concepts of "financial stability" and "financial stability" was studied, and as a result, it was determined that ensuring the financial stability of banks is the basis of a stable banking system, a key to the success of economic transformations and macroeconomic development.

Indicators of financial stability and financial stability of the bank, using JSC CB "Privatbank" were studied as the main object of the study. In order to analyze the financial stability of JSC CB "Privatbank", its financial statements were examined and the reliability coefficient was calculated; financial leverage ratio; the coefficient of participation of equity capital in the formation of assets; capital multiplier factor.

The paper calculates the stability and stability indicators of the bank. For a generalized comprehensive assessment of the bank's activity, an integral indicator of the bank's financial stability was calculated using data from the financial statements for 2020-2022. As a result of the study, a methodology for assessing the financial stability and stability of the bank was determined, which takes into account the versatile aspects of the bank's activity by selecting parametric coefficients

The article examines the stability of JSC KB "Privatbank" in modern conditions of risks and losses during the martial law in Ukraine. In order to study the influence of the current conditions of martial law on the stability of the bank, the calculation of the coefficients of financial stability was carried out for the period of January-September 2022. The calculation of financial stability was carried out based on the analysis of the general coefficient of stability, the coefficient of instant liquidity, the cross coefficient, the general coefficient of liquidity, the coefficient of capital protection, the coefficient of capitalization of profit.

The study analyzed the stability of the bank based on the results of the calculations. In general, the indicator of the financial stability of the bank is not sufficient for stable functioning, the bank is recommended to pay attention to indicators that have an impact on the financial stability of the bank to increase stability, such as: equity, working and liquid assets, liabilities, both short-term and long-term, authorized and protected capital.

Key words: bank, financial stability, financial stability, integral indicator, Kromonov's method, financial condition.

JEL Classification: G21

Fig. 2, Tabl. 5, Bibl. 12